

Leseferdighetene blant nordmenn økte bratt det siste halve århundret før den russiske revolusjon, og de seriøse ukebladene var opptatt av å kombinere underholdningsstoff med å gi leserne litt mer å bite i. (Foto: En kvinne leser avis, 1917. Fotograf ukjent)

«En mægtig folkeomveltning, et vældig vulkanutbrud»

Den russiske revolusjon i ukebladene Allers og Hjemmet

Birgitte Kjos Fonn
Førsteamanuensis i journalistikk
Høgskolen i Oslo og Akershus
birgitte-kjos.fonn@hioa.no

Den russiske revolusjon fant sted på et tidspunkt da det var bred oppmerksomhet om utenrikssaker i avisene. Dette hadde mange grunner. Utenlandsdekningen i Norge hadde generelt tatt seg opp utover på 1800-tallet og var fra slutten av 1880-årene det Norsk presses historie karakteriserer som «overraskende stor».¹

En spesifikk årsak til utenriksinteressen var selvsagt 1. verdenskrig, som allerede hadde rast i nærmere tre år da den såkalte februarrevolusjonen i Russland fant sted – i det som var mars 1917 etter norsk kalender. Selv om Norge ikke var med i krigen, var landet klart berørt av den.

Samtidig hadde leseferdighetene blant nordmenn økt bratt det siste halve århundret, og avisene hadde beveget seg sakte fra å være eliteorganer til det som skulle bli kanaler for massekommunikasjon. Med stigende mediekonsum ble også den store verden tilgjengelig for et stadig bredere publikum.

Folkelesning og folkeopplysning

Avisene var selvsagt det viktigste massemediet, men det er også en annen type publikasjoner som det er viktig å ta med i betraktning når man ønsker å vite hva slags bilde publikum fikk av store samfunnsmessige

begivenheter på denne tiden, og det er ukebladene. I tiden rundt forrige århundreskifte var ukebladene blitt folkelesning.² På grunn av sin lettere og mer folkelige fremstillingsform nådde ukebladene frem til en rekke lesere som ikke forholdt seg til de fortsatt mer teksttunge og vanskelig tilgjengelige avisene, samtidig som de også var et supplement for mange som var trofaste avislesere.

De seriøse ukebladene var dessuten avleggere av den norske folkeopplysningstradisjonen, og opptatt av å kombinere underholdningsstoff med å gi leserne litt mer å bite i.³ Ønsker man å få et bilde av hva «folk flest» fikk vite om politiske og internasjonale forhold, er følgelig ukebladene en kilde som ikke bør holdes utenfor. Det var publikasjoner som definitivt nådde

utenfor borgerskapet, utenfor byene, utenfor de utdannedes eller spesielt politisk interessertes rekker – og de nådde også spesielt frem til mange kvinnelige lesere.

En tidligere undersøkelse av norske ukeblader rundt 1. verdenskrig viser at bladene hadde overras-

kende mye nyheter, samfunnsstoff og politisk stoff.⁴ De hadde selvsagt også broderi og ukemenyer, spalter om helse, skikk og bruk – og den nærmest evigvarende føljetongen om kjærlighet og forviklinger var også en naturlig ingrediens. Det var dette typiske ukebladstoffet som dominerte. Men de hadde også stoff av den typen vi i dag ville beskrevet som «vesentlig». Ikke minst var det overraskende at ukebladene hadde utenriksstoff. I det hele tatt var de mer internasjonalt orientert enn man kunne ventet. De skrev om kriger og regjeringsskifter, og de var

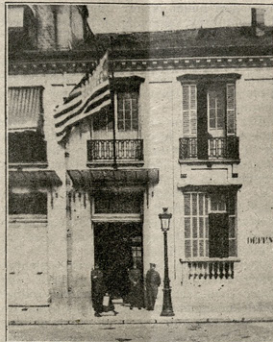
«I tiden rundt forrige århundreskifte var ukebladene blitt folkelesning, og de er derfor en type publikasjoner som det er viktig å ta med i betraktning»

Fra verdenskrigens arenaer.

General I. I. Pershing som med den første amerikanske troppeskvadron er ankommet til Frankrike, hvor han har faaet en begejstret modtagelse.

Da Rusland ved juli månedens begyndelse, efter landets omformning til republik, allerede traadte ind i de kjæpende landes række, og da det lyktes general Brussilow ved et raskt indledningskup at bringe en smuk seier hjem, var man inden alle interesserte kredse ganske naturlig meget spændt paa at faa se, om det vilde lykkes krigsminister Kerenski og overgeneral Brussilow at føre den unge republikke militære kræfter frem til en virkelig effektiv udsættelse af vedvarende betydning. Nogen tvil herom valdes da den russiske offensiv efter det første overraskende fremskridt i Ostgalizien slap-pedes av. Det vare dog ikke længe, forinden russerne samlet sig til nye stot paa forskjellige dele af fronten. Hovedangrebet fortes nu som tidligere under krigen frem paa østfrontens syd-ligste avsnit — først og fremst med Lemberg som maal, og i anden ake av juli lyktes det Brussilow at gjøre betydelige fremskridt ved overskridelsen av Dnjestr og Lomnica, indtagelsen av den vigtige by Halicz og flere andre betydningsfulde punkter hvoriblandt centralmagt-ernes hovedkvarter i dette frontavsnit Kattuz. Ved disse seire hadde russerne bragt det lagte fangeantallet op til 30.000 mand foruden en god del krigsmateriel. Da denne artikel blev skrevet var de russiske operationer fremdeles under fortsat utvikling, og det syntes som om offensivbevægelsen vilde forplanse sig til alle dele av russernes angrebsfront fra Hljiv fra Prjjet til Donau. I denne forbindelse er det ikke uten interesse at erfare, at den rumænske hær efterhaanden er blitt helt reorganisert under fransk ledelse og at den angivelig nu staar fuldt parat til at gripe ind. Efter disse og andre tegn at domme synes det saaledes at være usigt til at

Det amerikanske foreløbige hovedkvarter i Paris. En direkte telegrafledning forbinder det med Washington.

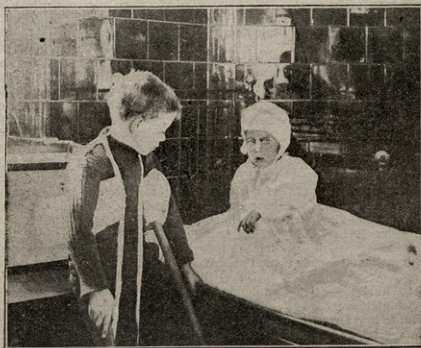

Øverst Charles Mac Kingstry, der kommanderer de amerikanske ingeniørtropper. Disse har straks fat paa arbeidet med at bygge veie og jernbaner.

den republikanske russiske hær sammen med sine nærmeste forbundsfæller i øst vil komme til at bety en kampindsats av betydelig rækkevidde under det av de allierede og Amerika reiste stridsrop: kamp for demokrati mot autokrati! Dette stridsrop lyder nu langt mere egte end før og maa i særlig grad virke begejstrende paa russerne, som jo netop har vundet autokratiet og reaktionen indenfor sit eget lands grænser. Ved siden av den kraftige opvaeggen av den russiske kampkraft bidrar ogsaa amerikernes voksende indsats i krigen saa at si fra dag til dag til at øke de alliertes kræfter. Man antar at den til Frankrike paa trods av de tyske ubetangrebet vel ankomne første amerikanske troppeskvadroner andrer til over 30.000 mand infanteri og ingeniørtropper. General Pershing som kommanderer de amerikanske soldater har faaet en begejstret modtagelse i Paris, likesom amerikernes ankomst og den vellykkede russiske offensiv naturligvis har fremkaldt begejstring i alle ententelandene i det hele. Nogen større offensiv hadde de allierede paa vestfronten dog ikke iverksat i første halvdel av juli. Det var snarere tværtom tyskerne som da gjorde store anstrengelser for at tilrive sig Bulgariet, Saavel ved Chemin de Dames som i Flandern iverksatte de voldsomme angrep, som ogsaa for det sidstnevnte frontavsnit vedkommende bragte den væsentlige fordel. Denne tyskerens aktivitet lydet paa at det mindre var deres hensigt at prøve en omfattende offensiv end at forpurre motstandernes utvilsomme planer i saa henseende. Man antok ogsaa, at den stod i noie forbindelse med den tilspidsede indrepolitiske situation i Tyskland.

Ladens vicekonge Lord Hardinge, der er gjenstand for voldsomme angreb i England paa grund av den maate, hvorpaa det første mesopotamiske felttog var organiseret.

Naar flyverne har været over London. Smaa saarede barn paa et londonsk hospital.

Nogen av de hundre døde barns lik føres til kirkegaarden i en av Londons forstæder.

Allers hadde blant annet en fast spalte med stoff om 1. verdenskrig. Denne siden er fra Allers nr. 30 1917.

også opptatt av det som ble betraktet som nytt og moderne – og mye av det kom selvsagt fra «utlandet». Amerika-begeistringen og begeistringen for ny teknologi var stor. Men bladene var også internasjonalt orientert i den forstand at utenriksnyhetene på denne tiden var utenriksnyheter, uten den etter hvert så obligatoriske norske vinkelen. Norske perspektiver kunne likevel ligge som et bakteppe for omtalen av utenlandsnyhetene, noe også dekningen av den russiske revolusjon antyder.

På dette tidspunktet hadde faktisk også utenriksnyhetene et lite konkurransefortrinn. Stoff fra de utenlandske telegrambyråene var blitt lett tilgjengelig, mens det å få frem en del norsk reportasjestoff fortsatt kunne by på både logistiske og distribusjonsmessige vanskeligheter.⁵ Vi vet ikke hvilke kilder ukebladene brukte, for de er vanligvis ikke oppgitt. Men det kan tenkes at de direkte eller indirekte hadde noe tilgang til internasjonale nyhetsbyråer. Indirekte vil si at de hentet byråstoff fra norsk presse.

Forbindelsen til internasjonale leverandører er tydeligere når det gjelder bildestoffet. Ukebladene laget mest skrivebordsstoff og svært lite reportasjer, og det betydde at utenriksstoffet kunne være lett å ty til når det skulle lages samfunnsstoff. Siden ukebladene var kjennetegnet av mer illustrasjoner enn avisene (noe var tegninger, men det var også en god del foto), ble nok også stoffet i stor grad drevet av hvor det kom illustrasjoner fra. Takket være byråene kunne det på dette tidspunktet være lettere å få tak i et bilde fra en krigsskueplass i Mellom-Europa enn fra en hendelse i en vanskelig tilgjengelig norsk avkrok. Men at det var en del utenlandsstoff, sier nok primært noe om en generell interesse for internasjonale forhold, både hos dem som laget bladene, og hos publikum.

Allers og Hjemmet

De to bladene jeg har undersøkt gjennom revolusjonsåret 1917, er *Allers* (det fulle navnet var *Allers*

Familiejournal) og *Hjemmet* – fortsatt kjente norske ukeblader i dag. Begge bladene kom hver uke, begge hadde opplag på oppunder 50 000 på begynnelsen av forrige århundre.⁶ Til sammenligning hadde en avis som *Dagbladet* et opplag på 13 000 i 1920-årene. Først da avisens gullalder tok til i 1930-årene, nådde *Dagbladets* opplag 48 000.⁷

Bladene kunne innimellom ha opptil flere sider med utenriksstoff. *Allers* hadde til og med en fast side som ganske enkelt het «Fra verdenskrigens arenaer», der det vekslet mellom kortere meldinger og litt lengre innslag. *Hjemmet* hadde gjennom mesteparten av det undersøkte året en spalte med oversikt over krigssituasjonen den siste tilgjengelige uken før bladet gikk i trykken. Dette var tilsynelatende nøkternt, informativt stoff der krigen ble fulgt så å si dag for dag.

Av de to var *Hjemmet* det bladet som hadde den mest «selvstendige» utenriksdekningen, i den forstand at bladet ofte hadde lengre, øyensynlig spesialskevne artikler med internasjonalt tilsnitt. Det kunne være historisk stoff – for eksempel var det Luther-jubileum også i 1917⁸ – eller det kunne

være lærerike artikler om den internasjonale tobakksdyrkingen.⁹ Men mange artikler handlet også om verdenskrigen eller annet aktuelt utenriksstoff. Det aktuelle stoffet kunne faktisk ligne ganske mye på en moderne utenriksanalyse (noen av artiklene handlet til og med om internasjonal økonomi), og det var ikke uvanlig at utenriksstoffet fikk en prominent plassering på forsiden. Det er uklart hvor presise artiklene var, og de kan neppe brukes som beretninger, men de er viktige levninger for å fortelle oss om disse populære bladenes syn på det som skjedde i det internasjonale landskapet. Artiklene var hovedsakelig holdt i et ganske nøkternt nyhetspråk, ispedd kommentarer innimellom som viste tydelig hva skribenten mente om situasjonen. Det er ikke minst disse kommentarene som er en viktig kilde til å forstå hvilket bilde ukebladleserne fikk av den russiske revolusjon.

«Det er uklart hvor presise artiklene var, og de kan neppe brukes som beretninger, men de er viktige levninger for å fortelle oss om disse populære bladenes syn på det som skjedde i det internasjonale landskapet»

Den russiske våren

I 1917 hadde altså verdenskrigen som de fleste først trodde ville være fort overstått, allerede pågått i tre år, og kostet menneskelig og forsakelser i et omfang ingen kunne forestilt seg. De økonomiske omkostningene for sivilsamfunnene rundt om i de krigførende landene ble også store. Rustningsindustrien la beslag på en rekke ressurser som ellers ville tilfalt det sivile samfunnet, og handelsblokaden bidro til dyrtid og mangel på brensel og mat. Befolkningen i mange europeiske land var hardt rammet, men også i Norge merket folk godt konsekvensene av krigen, blant annet med mangel på viktige matvarer og brenselkriser. Samtidig kunne noen tjene seg svært så rike som krigsprofitører og dermed leve godt på det faktum at det var krig. De sosiale forskjellene var store, og følelsen av urettferdige samfunnsforhold vokste.

Situasjonen var særlig prekær i det folkerike, og for store masser fra før av, lut fattige Russland. Det var sult, sykdommer og elendighet både i den store bondebefolkningen, blant industriarbeidere og blant de arbeidsløse. Dette skyldtes ikke bare krigen, selv om den forverret det meste, men var også resultat av tsarveldets mangeårige vanstyre. I særdeleshet hadde den sittende tsar Nikolaj II gjort seg bemerket med en ineffektiv, udugelig og nepotistisk administrasjon som hadde stadig mindre støtte.

Frem til 1917 var Russland først og fremst en aktør i krigen i ukebladenes dekning, viktig, men ikke så viktig som Tyskland, England og Frankrike. Den første aktuelle saken fra landet i øst som ikke direkte hadde med krigen å gjøre, kom i månedsskiftet januar/februar, og det var nyheten om drapet på kvakksalveren, damebedårer og hoffprotesjeen Grigorij Rasputin.¹⁰ Ikke noe i Russland var blitt bedre av den siste tsarfamiliens økende avhengighet av Rasputin, som hadde fått stadig mer makt ved hoffet fordi han hadde lyktes med å innbille tsarinaen at han kunne helbrede sønnens blødersykdom. Rasputin ble drept i et attentat på slutten av 1916, og drapet kan i seg selv regnes

som en slags optakt til revolusjonen, selv om det var mer kongetro krefter som sto bak henrettelsen. Saken i *Hjemmet* besto av en nokså utførlig beskrivelse av skikkelsen Rasputin, hans posisjon overfor tsarfamilien, hans utallige kvinnehistorier og litt om omstendighetene rundt drapet.

De første artiklene fra de store omveltningene kommer så i *Allers* 29. mars og i *Hjemmet* 12. april.¹¹ På grunn av trykketiden var det allerede gått noe tid siden demonstrasjonene mot krig og dyrtid hadde brutt ut i det som da het Petrograd, nå St. Petersburg, og ble fulgt av et mytteri i hæren. Dette var den direkte optakten til det som siden er kalt februar-revolusjonen. Da de to ukebladene skrev om det, var imidlertid foranledningen at tsaren hadde abdisert, noe som skjedde noen dager inn i revolusjonen. Men de var ikke i tvil om hva som hadde skjedd: Artikkelen i *Hjemmet* like etter påske 1917 het for eksempel enkelt og greit «Revolutionen i Russland».

«Hjemmet ga i tydelige ordelag uttrykk for at den måten tsar Nikolaj II hadde regjert på, ikke hadde noe å gjøre i moderne, frie nasjoner»

«En ny sol, frihetens sol»

Hendelsene ved hoffet ble viet stor plass, og det kan jo sies å være typisk for ukebladsjangeren. Det er ingen tvil om at et tydelig trekk ved datidens ukeblader – som ikke har foran-

dret seg så mye – var en ganske sterk interesse for de kongelige. For hundre år siden hadde imidlertid «kongestoffet» en helt annen funksjon enn i dag. De kongelige var i de fleste tilfeller også statsoverhoder. Når ukebladene skrev om de kongelige, skrev de altså primært om hva som skjedde i verden, og det må ses som en naturlig forlengelse av det folkeopplysningsprosjektet de hadde. Kongestoffet i ukebladene var ganske enkelt utenriksstoff.¹² Det var ennå en stund til kongestoffet skulle bli degradert til «kjolestoff» – kongestoffet i mediene ble tappet for innhold i takt med at kongehusene ble det.

Like fullt var det selvsagt også en viss ærefrykt overfor statsoverhodene involvert. Dette var lenge før det opprøret mot autoritetene og elitene som skulle prege århundret, hadde fått fotfeste, og kongelige ble som oftest omtalt med både beundring og

Revolutionen i Rusland.

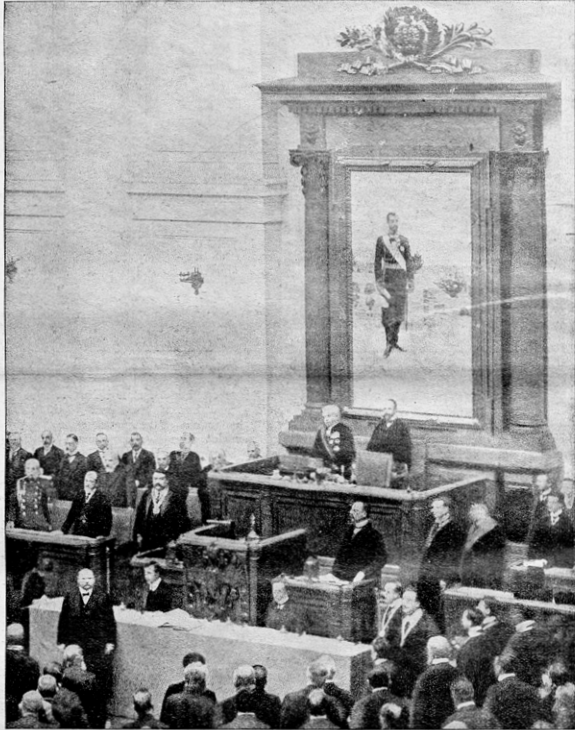
Det gamle Rusland, det, hvori alle fremskridt i vestenropisk, liberal aandsstrændet i byraskratisme og selvherskertraditioner, synes styret i grus ved den revolution, som riksdumaen med folk og hær bak sig saa heldig gennemførte.

Og en ny sol, frihetens sol, holder paa at gry i det store russerrike.

Ikke længere skal russerne utsættes for den brutale regjæringsvilkaarlighed og det embedsmandstyran, hvori den nu avsatte zar Nikolai II søkte sin tronens støtte. Ikke lenger skal zarens ukrankelige ret staa over folkets ret. Da Nikolai II. tvunget av omstændighetene, saa sig nødt til at nedlægge kronen, forsvandt ogsaa „herskeren av Guds

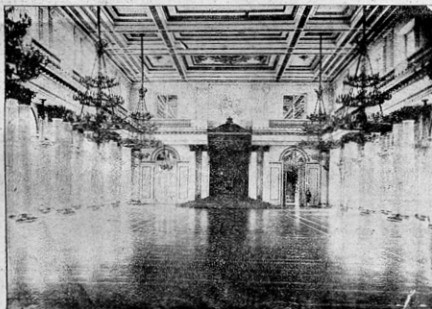

Nikolai II. i generaluniform. Den avsatte zar kom paa tronen i 1894 og har saaledes regjert i 23 aar. Han er 49 aar og blev samme aar, som han besteg tronen, forlovet med prinsesse Alix av Hessen, som derpaa antok navnet Alexandra Feodorovna.

Riksdumaen holder møte i det tauriske palæ i Petrograd. Riksdumaen — det russiske parlament — opprettedes i 1906 ifølge et keiserlig rescript. Zaren kundgjorde dog kort tid etter, at selvherskermagten skulde bevares ogsaa under den nye forlæting, hvorved dumaen mistet karakteren av at være et virkelig lovgivende parlament.

naade". Og den mand som nu sætter sig paa hans ledige tronstol, vil motta kronen av folkets haand. Han vil bli zar av riksdumaens og folkets naade og netop derved lære at forstaa, at ikke herskerens, men folket vilje bør være høieste lov.

Den pragtfulde tronsal i vinterpaladsets i Petrograd, hvor eks-zar Nikolai hadde sit offisielle residenspalæ.

Gatchbillede fra Petrograd kort før revolutionens utbrud. Et tropperegiment av Petrograd-garnisonen paa march gjennom byen.

Revulusjonen i Russland ble mottatt med begeistring i de norske ukebladene Allers og Hjemmet. Etter februarrevolusjonen var troen på en ny vår i Russland stor. Bildet er fra Hjemmet nr. 15 1917

respekt. Bare få år før, i 1913, kunne man se tilløp til det også når det gjelder tsaren.¹³ Men i 1917 var det åpenbart at enhver tidligere respekt for tsaren var definitivt forfunnet.

Hjemmet ga i tydelige ordelag uttrykk for at den måten tsar Nikolaj II hadde regjert på, ikke hadde noe å gjøre i moderne, frie nasjoner:

*Nikolai IIs trone hvilte (...) paa en undertrykkelse av folket, og derfor maatte den falde, nu da krigen og nøden i Rusland efterhaanden hadde git Riksdumaen en magt og anseelse, som zaren aldrig hadde tiltænkt den.*¹⁴

«Dette,» fortsatte *Hjemmet*, «lærte Nikolai II aldrig at forstaa, og derfor var hans treogtyve aar lange regjeringstid saa tragisk for Rusland og er nu endt saa tragisk for ham selv.» Derimot var dette det beste som kunne skje russerne: «(E)n ny sol, frihetens sol, holder paa at gry i det store russerrike.»¹⁵

Allers var like positivt innstilt til omveltningene i Russland – alle hendelsene i krigen bleknet mot den store verdenssensasjonen, den «gjennomgripende demokratiseringen» som tsarens avgang innvarslet, skrev *Allers*.¹⁶

Det var også en stor lettelse over at revolusjonen hadde gått noenlunde fredelig for seg, i seg selv et uttrykk for tillit til de nye makthaverne. *Hjemmet* skrev at man «forbause(des) over (...) det forholdvis ringe offer av blod (ved den nylig stedfundne russiske revolution)»,¹⁷ mens *Allers* roste de «besindige krefter» som hadde gjennomført revolusjonen.¹⁸ Det var jo ikke engang noen byoppstand eller palassrevolusjon det var snakk om, skrev *Hjemmet*, men en «mægtig folkeomveltning, et vældig vulkanutbrud i en befolkning paa over hundre millioner mennesker – og knapt to tusen har mistet livet ved det».¹⁹

I ukene som fulgte, ble begivenhetene fulgt så tett som nyhetstilgangen og trykkesidene tillot, men det var også mye bakgrunnsstoff, aktualisert av revolusjonen. En bredt anlagt, delvis historisk, artikkel handlet

om Finland under russisk herredømme,²⁰ en annen var et tilbakeblikk over tsarens regjeringstid. Begge bladene pekte på hvordan tsaren hadde forsøkt å kvele opposisjonen ved å sende sine motstandere til Sibir,²¹ og igjen gjorde *Hjemmet* et poeng av at Nikolaj II bare hadde kunnet regjere ved «at forfølge sit folk», som bladet uttrykte det. Under tsaren hadde det vært en «forbrydelse at utbre almindelig oplysning»,²² men nå skulle Russland befris fra en slik skjebne. I det hele tatt var det stor tro på en russisk vår, selv om bladene også var kloke nok til å ta noen forbehold: «Kanhænde skal Russland endnu gjennemgaa flere omveltninger, før det endelig falder tilro som Øst-Europas store demokrati», spekulerte *Hjemmet*.²³

Fredsløngsel og krigstretthet

Ut fra tekstene i ukebladene er det vanskelig å vite hvor mye redaktørene og skribentene kunne forstå av det som skjedde – delvis foran, delvis bak kulissene – i Russland. Situasjonen var uoversiktlig, og informasjonsflyten hadde sine begrensninger. I begynnelsen var dessuten også revolusjonen regnet

som borgerlig. Selv de hjemlige russiske marxistene, de som ikke var i eksil, støttet en borgerlig revolusjon ut fra den tanken at Russland langt på vei fortsatt var et tilbaketilleggende bondesamfunn og ikke rede for noen marxistisk maktovertakelse. Det som nå først og fremst trengtes, var utvikling i det tilbaketilleggende landet, mente de; den sosialistiske revolusjonen fikk komme siden, når folket hadde fått brød. Men det gikk fort i det dramatiske russiske revolusjonsåret. I april kom den marxistiske tenkeren Vladimir Iljitsj Uljanov – best kjent som Vladimir Lenin – hjem fra sitt langvarige eksil i Sveits, og erklærte at revolusjonens borgerlige fase allerede var over.

Det er en viss dekning av motsetningene i landet etter hvert som de blir mer og mer tydelige, men det kan se ut til at engasjementet overfor Russland var nokså uavhengig av de forskjellige fraksjonene som etter hvert kom til å strides om makten. I til-

*«Begge bladene pekte på
hvordan tsaren hadde forsøkt
å kvele opposisjonen ved å sende
sine motstandere til Sibir»*

legg til at ukebladredaktørene åpenbart mente det gagnet russerne å bli kvitt tsaren, var nok også den langtrukne og grufulle verdenskrigen en vesentlig grunn til revolusjonsbegeistring. Det ser først og fremst ut til å ha vært det som flere ganger ble kalt det stakkars eller ulykkelige russiske folket, bladene solidarisererte seg med. I det perspektivet kan det virke som at bladene heier på den fraksjonen de til enhver tid tror kan redde folket.

I flere av artiklene ligger et tydelig håp om at regimeskiftet skal bidra til fred. *Allers* mente for eksempel at revolusjonen betydde en befrielse over hele verden, og at den også avskar den «Hindenburgske plan om at rette et knusende slag mot Russland» (general Paul von Hindenburg var den tyske hærføreren under første verdenskrig, han ble senere tysk rikspresident).²⁴

Krigsmotstanden i Europa økte naturlig nok for hvert år den grufulle krigen fikk utspille seg. Samtidig var motstanden mest uttalt blant sosialister og sosialdemokrater. Ukebladene kunne nok ikke regnes blant de aktive antimilitaristene, men de var trøtete av krigen både på egne og andres vegne. Uttrykket «fredslængsel» ble stadig brukt, som for eksempel i dette sitatet fra *Allers*:

*For folkenes store masser staar det uten tvil som en frygtelig tanke at krigen skal fortsættes gjennem endnu en vinter og videre ind i næste aar som forutsies at ville bli et skjæbnsvangert kriseaar med hensyn til verdensproduktionen paa livfornødenheternes omraade. Og at fredslængslerne derfor nu har dype røtter i nationernes brede lag kan ikke betviles.*²⁵

Alle de unge livene som ble sløst vekk på slagmarken – og blant dem var det også nordmenn selv om Norge ikke var med i krigen – skapte selvsagt også sterke følelser, til og med på en slik måte at det kunne gjennomsyre annen dekning. Høytidene var for eksempel den ene gangen man kunne være sikker på at bladene aldri hadde aktuelt stoff på forsiden. Da skulle det være religiøse, eller i alle fall oppbyggelige og poetiske tekster. Forsiden på pinsenummeret i 1917

forteller likevel sitt om den fortvilelsen og følelsen av fullstendig mangel på mening krigen førte med seg. Sammen med et bilde av en gold og øde krigsruin var diktet «Pinsemorgen ved fronten» hovedoppslaget:

*Hør, langt herfra, i gryets bleke skjær/ en liten landsbykirkes klokke ringer;/ paa sletten, herjet under krigens sverd,/ den sprøde malmklang dobbelt sælsomt klinger./ Er det et samlingsbudskap til en hær,/ som denne klokkes fjerne kalden bringer?/ Vær stille, hør, nu klinger det paany/ mens sletten vaagner under gryets gløden;/ er det til kamp og larm og blod og bly,/ og ringer kirkeklokkerne for døden?/ Nei, hysh, det er et hellig pinsegry,/ som klokker ringer ind med morgenrøden.*²⁶

Krigstrettheten viser seg også gjentatte ganger i form av solidariteten med det krigsherjede russiske folket. Omtanken for sårede russiske soldater som havnet på

rekonvalesens i Norge, er en del av dette bildet. Når russerne ankom til norske institusjoner, fra Troms til Gudbrandsdalen, for å få pleie og omsorg, kunne det gi nesten en helside i *Hjemmet*, som var tydelig stolt over hvordan Norge

hadde «tatt imot dem med al den gjesfrihet og omhu, som de på sjæl og legeme nedbrutte stakler har krav paa fra vor side». Igjen var tonen optimistisk: «Maatte nu opholdet her i Norge bli dem et varsel om en endda lykkeligere og lysere fremtid i det nyskapt hjemland, republikken Russland».²⁷

Det forhatte Tyskland

En annen grunn til støtten til revolusjonen i Russland var motstanden mot Tysklands fremferd. Det var ingen hemmelighet at det nøytrale Norge i realitetene var på ententemaktens side. Historikeren Olav Riste har kalt Norge «the neutral ally» under 1. verdenskrig,²⁸ et begrep som er blitt stående. At forholdet til Tyskland var anstrengt, legges det heller ikke skjul på i ukebladene. Det kom frem i uttalelsen om den hindenburgske planen som er gjengitt over, og det kommer frem i krigsrapportene, hvor Tysklands krigsvilje og

«Krigstrettheten viser seg gjentatte ganger i form av solidariteten med det krigsherjede russiske folket»

ødeleggelse stadig blir tematisert. Ødelagte franske landsbyer, tysk fremrykning på østfronten, tyske folkerettsbrudd – det var nok å ta av.²⁹ Det gamle ordtaket om at min fiendes fiende er min venn, kan nok også bidra til å forklare at bladene tok parti med det russiske folket.

Tyskland ble imidlertid ikke bare omtalt som en aggressiv krigsmakt, men også et land med høyst tvilsomme interne trekk. *Hjemmet* var tydelig på at når revolusjonen betydde en ny mulighet for Russland, lå det også i det at landet nå ville slippe unna både asiatisk despotisme og Tysklands «centraliserede styre, stramme embedsforvaltning og militærvelde».³⁰

Fleire artikler tar for seg interne tyske forhold på en måte som levner liten tvil om synet på tyskerne som folk. Et svært talende eksempel er et hovedoppslag i *Hjemmet* om de tyske krigsfangene som havnet i engelske leire. Der ble de nemlig, i motsetning til det tyskerne var vant til selv, behandlet godt, mente bladet. Tyskerne brøt folkeretten, og ga ikke engang fangene sine skikkelig mat. I England var det flere ganger blitt tatt til orde for å «øve gjengjæld» mot de tyske fangene, men dette holdt britene seg for gode til – de tyske fangene i England var ifølge bladet både velklede og velernærte.

De fikk samme kost som de britiske soldatene (for matpakker fra «das grosse Vaterland» kom jo aldri), det var rent og ordentlig i leirene, og de fikk til og med hyppige bad.³¹ Det viktigste var likevel dette: «Det maa være en stor behagelighet for fangerne, at der ikke hersker nogen preussisk militærstramhet i leiren. Alt gaar efter det engelske system, ikke efter det tyske.» Dette hadde fått noen pussige utslag. Preussiske offiserer internert i engelske leirer hadde innimellom forsøkt å innføre tysk kaserneorden, men var blitt stanset – etter oppfordring fra tyske soldater ... Når enkelte blader hevdet at de eneste tyskerne som hadde det bra for tiden, var de som enten bodde i nøytrale land eller var engelske krigsfanger, hadde dette helt klart noe for seg, skrev *Hjemmet*.³²

Det viktige her var ikke hvor sant dette var, men hva det sier om synet på tyskerne – både i de «enkelte bla-

dene» som ikke er nærmere navngitt, og hos *Hjemmet* selv. En slags notis litt lenger inn i samme utgave, med tittelen «Efter slaget», spinner videre på den samme fortellingen. Når slaget er over og det ligger tusener av døde og sårede igjen på slagmarken, blir de tyske soldatene talt, undersøkt og forhørt av engelskmennene. Tyskeren, som nedsettende omtales som «Fritz», vet nå at han er frelst, og derfor er han innerst inne glad til, selv om han som er vant til den blinde tyske lydighet, «paanyt uten at mukke» ville vært klar til å våge livet for fedrelandet. «(Men det) maa han overlate til andre, for ham gjælder det nu bare: Hvad skal vi ha til middag», konkluderte *Hjemmet*.³³

Demokrati eller autokrati

Tyskland fremheves også som eksempel på et land hvis styresett tiden er i ferd med å løpe fullstendig fra, og dette settes også i sammenheng med den russiske «frihetsrevolusjonen». En tysker med liberale synspunkter «maa føle en viss beskjæmmelse, naar han tænker paa, at Tyskland nu, av alle stater i Europa, tynges av et forældet forfatningssystem, som hindrer folket i fullstændig frit at styre sig selv», skrev for eksempel *Hjemmet*. Riksdagen var henvist til å samarbeide med en regjering som var satt sammen av keiseren. Den ledende tyske staten, Preussen, ga keiser og overklasse så «overvældende magt, at det menige folks vilje bare akkurat kan bli hørt, men aldrig gjøres til lov, naar det behager keiseren og junkerne at sætte sig imot den».³⁴ Og enda mer beskjemmet måtte den eventuelt moderne og demokratisk innstilte tysker bli når han vendte blikket mot øst og så hvordan «det før saa undertrykte russiske folk i løpet av uker har forvandlet sit land til et av verdens frieste demokratier».³⁵

Forholdet mellom autokrati og demokrati var i det hele tatt et gjennomgangstema. I forbindelse med USAs inntreden i krigen skrev *Allers* om «det av de allierte og Amerika reiste stridsrop: kamp for demokrati mot autokrati!». Igjen munnet motsetningen ut i en hyllest av den russiske revolusjonen: «Dette stridsrop lyder nu langt mer egte end før og maa i

«At forholdet til Tyskland var anstrengt, legges det ikke skjul på i ukebladene»

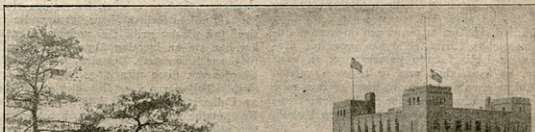

En gatekamp paa Nevskij-Prospektet i Petrograd mellem fyrst Lenins og Kerenskis tilhængere.

frihetsvenner som en forræder, og kampen endte da ogsaa med Lenins fuldkomne nederlag.

Vore nye sjømandsskole.

Vi bringer her billede av Kristianias nye sjømandsskole. Ved indvielsen blev det sagt av folk som hadde set sig om i vore

Dekningen av oktoberrevolusjonen i ukebladene var magrere enn dekingen av februarrevolusjonen, men det berømte bildet av gatekampene på Nevskij Prospekt i juli var med. Her fra Hjemmet nr. 46 1917.

særlig grad virke begeistrende paa russerne, som jo netop har veltet autokratiet og reaktionen indenfor sit eget lands grænser.»³⁶

I begge bladene ble det videre antatt at revolusjonen i Russland kunne gi en dominoeffekt i andre land som var styrt av fyrster og det begge kalte «reaksjonære» krefter. Noen steder var det allerede skjedd: Sommeren 1917 måtte for eksempel den greske kong Konstantin abdisere etter en konflikt med statsministeren, og dette ble satt direkte i sammenheng med den russiske revolusjon. *Hjemmet* skrev at man med noenlunde sikkerhet kunne ha forutsagt Konstantins avgang da hans fetter og våpendrager Nikolaj II ble avsatt og fengslet.³⁷

Det er naturlig også å lese både motstanden mot det tyske styresettet og optimismen over den russiske våren i en kontekst av at det var bare tolv år siden 1905. Den nasjonale begeistringen over frihet og folkestyre sto sterkt. I én artikkel ble for eksempel det

nye norske demokratiet kontrastert med nabolandet Sverige, som Norge få år før hadde løsrevet seg fra. Sverige hadde ikke vært gjenstand for den samme demokratiske utviklingen som Norge og Danmark, ble det slått fast, men hadde fortsatt for mye av både personlig kongemakt og overklasseregjering.³⁸ I tråd med de gode norske erfaringene med et politisk vingestekket, men svært populært kongehus, var det imidlertid ikke viktig for ukebladene om de moderne landene hadde republikk eller monarki, så lenge de hadde ekte demokrati. Helt i begynnelsen hadde det til og med sett ut til at tsaren skulle bli erstattet av en annen monark, uten at det ble beskrevet som noe negativt.³⁹ Det viktige var herskere som behandlet folket med respekt.

«Huld på bylden»

Dekningen i ukebladene kunne selvsagt ikke måle seg med avisenes, verken omfangsmessig eller når

det gjaldt aktualitet. Men de to bladene fikk likevel med seg en del av den viktigste informasjonen, både om krigen generelt og om begivenhetene i Russland. Derfor ble heller ikke rapportene derfra helt rosenrøde, selv om bladene i alle fall inntil videre støttet omveltningene.

I løpet av våren, sommeren og høsten forvitret mye av det tilsynelatende samholdet den russiske revolusjonen var bygget på. Det tok ikke lang tid før den rolige maktovertakelsen var historie. Fraksjoneringen økte i omfang. Det var konflikter mellom den nye regjeringen og de såkalte arbeider- og soldatrådene (sovjetene), etter hvert var det forsøk på motrevolusjoner og militærkupp, og det var ikke minst indre motsetninger mellom kommunistene – mellom Lenin-fløyen, «bolsjevikene», og de såkalte «mensjevikene».⁴⁰ Situasjonen i Russland ble mer og mer kaotisk. Begge bladene kom stadig tilbake til sin sympati og omsorg for det lidende russiske folket, og påpekte at det gjorde heller ikke saken bedre at det interne kaoset i landet svekket og demoraliserte den russiske hæren og gjorde det vanskelig å stå imot angrepene fra den tyske.

Selve oktoberrevolusjonen og tiden etter den ble det gjort lite ut av i ukebladene – i sterk motsetning til avisene, hvor dekningen av Russland nå virkelig tok av. Gjennom året sett under ett, er det først og fremst februarrevolusjonen og etterdønningene av den som har en viktig plass i disse bladene.

Dette kan ha flere årsaker. I Norge var det nå blitt november, og ukebladene bar for det første nå preg av at det stundet mot advent. Det var som om leserne ikke skulle belemres med så dystre nyheter når julen sto for døren. Særlig i *Hjemmet*, som hadde vært bladet med bredest dekning, var det lite. Torsdag 15. november, en uke etter oktoberrevolusjonen, fantes en liten notis i *Hjemmet* om at det hadde vært gatekamper i Petrograd, men det var ingen ting som

tydet på at bladet mente hendelsen skilte seg spesielt ut – bortsett fra at notisen var fulgt av det som ble beskrevet som et «autentisk og meget interessant fotografi» – en gatekamp på Nevskij-Prospekt mellom «fyrst (sic) Lenins tilhengere og det store flertall, som sverger til Kerenski».⁴¹ Bildet var riktignok flere måneder gammelt, fra gatekamper i juli. Notisen konkluderte dessuten slik: «(K)ampen endte da ogsaa med Lenins fuldkomne nederlag.»

Dette var siste gangen den russiske revolusjon ble nevnt i *Hjemmet* dette året. *Allers* fortsatte å kommentere utviklingen i små drypp, og virket fra nå av mer informert enn konkurrenten. En årsak til *Hjemmets* taushet er at den faste spalten med daglige oppdateringer fra krigen plutselig forsvant i oktober, og kom ikke tilbake i 1917. En mulig forklaring er at bladet kan ha mistet tilgangen til et telegrambyrå, men det kan også være så enkelt som at en spesielt velinformert medarbeider hadde klipet denne informasjonen fra avisene og deretter ble borte for en periode. Det var sannsynligvis ikke mange fast ansatte i en slik bedrift, og i alle fall ikke som arbeidet med utenriks. Den siste forklaringen

«Det er få tegn til at ukebladene fryktet innflytelsen fra de stadig mer omfattende arbeiderprotestene både i nordiske land og andre steder, og det er heller ingen angsbiteriske omtaler av de forskjellige europeiske sosialdemokratene»

er selvfølgelig at den store frihetsrevolusjonen fra vårmånedene var blitt langt vanskelig å forstå. Den russiske våren var blitt til høst og hadde fått en annen og mye mørkere tone. Det var kanskje ikke forenlig med verdensbildet fra et land som fortsatt feiret sitt ferske demokrati og selvstyre.

I *Allers* ble oktoberrevolusjonen først nevnt nederst i spalten «Fra verdenskrigens arenaer» i utgaven som kom ut 22. november. Der gikk det frem at «maksimalistlederen»⁴² Lenin hadde begått statskupp 8. november og og fengslet alle ministrene unntatt lederen av den provisoriske regjeringen Aleksandr Kerenskij, som flyktet. «Dermed gik der endelig hul paa bylden, og med den største interesse imøteser man hvorledes de russiske forhold nu vil utvikle sig», konstaterte *Allers* tørt.⁴³

I neste nummer var igjen utviklingen i Russland omtalt i et par avsnitt i samme spalte. Der ble det slått fast at landet var i borgerkrig, noe som truet med å bringe hele «det russiske samfunnslegeme i den fuldstændigste oppløsningstilstand».⁴⁴

Arbeideropstander og streiker

Bortsett fra at bladene var tydelig tilhengere av frie demokratier og i økende grad fortvilet over krigføringen, er det vanskelig å avgjøre hvor de sto i de pågående kofliktene om både makt og virkelighetsforståelse. Det man kan være sikker på, er at disse udiskutabelt borgerlige bladene ikke var spesielt kommunistisk anlagt. Men også omtalen av kommunistene var relativt balansert. En ting var at ord som bolsjeviker eller kommunister ennå ikke ble brukt som skjellsord, slik man kunne høre i deler av pressen senere senere. Bladene irriterte seg riktignok ved flere anledninger over både de radikale arbeider- og soldatrådene – og etter hvert som uroen tiltok utover sommeren og høsten, over Lenin og bolsjevikerne. Men begrunnelsen var som oftest at de bidro til uro og handlingslammelse for den nye regjeringen.⁴⁵ Hensynet til det russiske folket så hele tiden ut til å styre vurderingene.

Bladene var heller ikke upåvirket av propaganda som sannsynligvis stammet fra kommunistenes motstandere i Russland. Ved ett tilfelle viderebringer *Allers* ryktene om at Lenin var en løpegutt for tyskerne,⁴⁶ og i notisen fra 15. november skriver *Hjemmet* i en bisetning at Lenin jo «som bekjent» var en bedrager. Dette må ses i sammenheng med at den provisoriske regjeringen etter et større opprør sommeren 1917 (de såkalte «julidagene», bildet) anklaget bolsjevikerne for å stå i ledtog med tyskerne. En viktig grunn til at disse ryktene kunne oppstå, var at Lenin hadde fått tysk hjelp til å komme seg tilbake til Petrograd i april – en ordning også tyskerne regnet med at de ville vinne på, ettersom det ville destabilisere Russland.

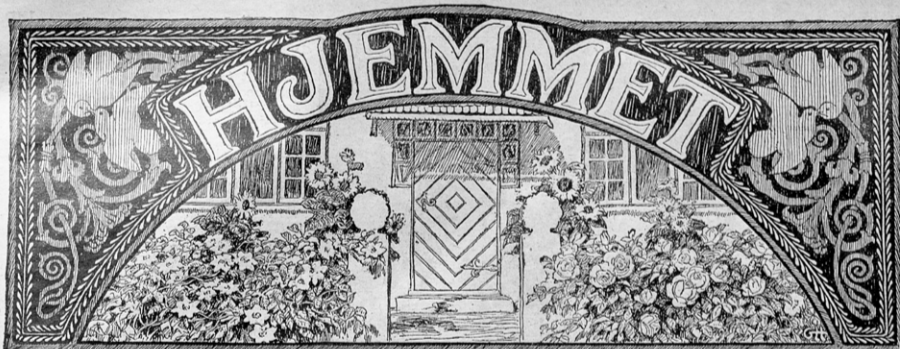
Men skepsisen overfor bolsjevikerne var ikke på

noen måte absolutt. I en av årets siste utgaver av *Allers* får også vestmaktene refs for sin uvilje mot et russisk forsøk på fredssamtaler – «bolsjevikerne ihærdige fredsaksjon» som kunne ført til at «fredsklokkene begynte at ringe over det ulykkelige krigstrætte russiske folk». Bladet kunne forstå at de allierte var avventende til utviklingen i Russland, men det var ikke så opplagt at det rettferdiggjorde deres statsmenns «krigerske taler».⁴⁷

Det er også få tegn til at ukebladene fryktet innflytelsen fra de stadig mer omfattende arbeiderprotestene både i nordiske land og andre steder, og det er heller ingen angsbiterske omtaler av de forskjellige europeiske sosialdemokratene. Parallelt med verdenskrigen pågikk arbeiderdemonstrasjoner mot sosial ulikhet, fattigdom og uverdige levekår i mange europeiske land – også Norge. Både den sosiale ulikheten og det skjeve forholdet mellom arbeidsgivere og arbeidstakere ble tematisert i flere sammenhenger også i ukebladene.

Blant annet finnes en interessant artikkel i *Hjemmet* fra juni 1917, som forsøker å se for seg situasjonen etter krigen. Igjen tok bladet utgangspunkt i sider ved Tyskland som det ikke syntes særlig om. Ifølge en tysk forretningsmann som hadde vært på besøk i Norge, hadde tyskerne de siste femti år ikke gjort annet enn å «arbeide og lystre». Dette var kanskje ikke hele sannheten om tyskerne, skrev *Hjemmet*, men sant nok til å være temmelig rammende. Da kunne man også tenke seg hvordan det ville ha blitt i Europa hvis tyskerne skulle vinne krigen:

*Arbeidstempoet vilde da overalt i Europa bli sat op, der vilde bli en konkurransestrid mellem nationerne, langt mægtigere end vi hittil har kjendt. Alle vilde i den hidsige kamp for at yde mest bare kunne leve for arbeidet. Samtidig vilde folkedisiplinen bli saa preussisk stram, at den i længden ville virke fornedrende. Europæeren vilde bli til en arbeidsbi, som lever sit liv iblinde».*⁴⁸

Nr. 29. — 20. aargang.

Redigert av Valborg Andersen.
Medredaktor E. Amundsen.

Den 19. juli 1917.

Gjengivelse av „Hjemmet's artikler, billeder og mønstre forbydes

Kongedømme eller republik?

Krigen har ganske pludselig gjort spørsmålet „republik eller kongedømme“ aktuelt i land, hvor kongemagten hittil har været betragtet som det mest grundfæstede og urokkelige i samfundsordningen. Man hvisker „republik“ i krokene i Tyskland, og ordet revolution er aapent blitt uttalt i riksdagen i Berlin.

I Østerrike-Ungarn og i de romanske land, Italien og Spanien, er socialisterne fra gammel tid av tilhængere av den republikanske statsform, og det er utelukkende mundkurvlove og politi- og militærtvang, som hindrer dem i aapenlyst at arbeide for kongemagtens avskaffelse. I Spanien er der forresten og-

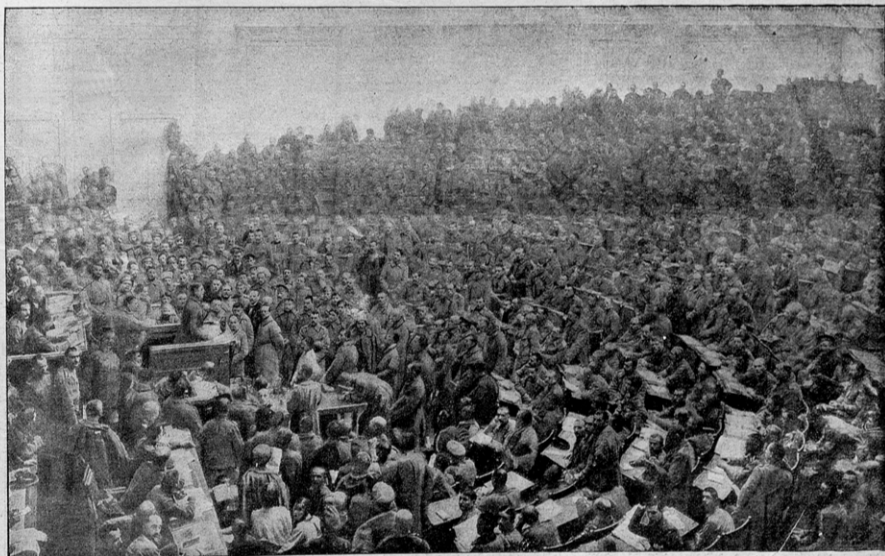
aan utenfor socialisternes faste borg et aktivt republikansk parti, som lurar paa den gunstige leilighet til at bli av med kongen.

Under krigen er der skapt et lignende aktivt republikansk-revolutionært parti nede i Grækenland. Det er venizelisterne, som betragtet kong Konstantin som en forræder mot sit land og ganske aapent har sat kongens avsættelse og republikens indførelse paa sit politiske program. Foreløbig maa de altsaa nøies med en anden konge.

Ogsaa i Bulgarien skal der under krigen være dannet et republikansk parti, hvis indflydelse og magtstilling man dog ikke vet stort om. I betragtning av, at kong Ferdinand under krigen har regjert sine bulgarske undersaatner med preussisk stramhet og skanselløshet, ligger det dog nær at anta, at de republikansindede bulgarere ikke har

leilighet til at gjøre sig videre gjeldende, men bare kan fore en skjult propaganda mot sin tyske hersker „av Guds naade“.

I Rumænien har derimot de republikanske socialister faat ordentlig vind i seilene, og utelukket er det ikke, at den rumenske konge kommer til at bote med sin trone for de frygtelige ulykker, som — forresten uten kongens særlige skyld — har ramt landet. Naar de republikanske socialister i Rumænien er blitt en anerkjendt magt, skyldes dette ikke saa meget deres egne fortjenester som forholdene i Rusland. Med fætter Nicolaus, den almægtige zar ved sin side var den rumenske konges stilling nærmest urokkelig. Men nu er Nicolaus en hjelpelos fange, og rumænerkongen har faat en Kerenski og en fyrst Lvov, fuldblods republikanere, som bare anerkjender folkenes ret og lar haant om

Et møde i arbeider- og soldaterraadet i dumabygningen i Petrograd. Dette arbeiderraad og ikke dumaaet er for tiden i besiddelse av den virkelige magt i Rusland.

Hjemmet diskuterte om 1. verdenskrig og omveltningene i Russland ville gi en dominoeffekt, med en strøm av nye republikker i en andre europeiske land. Forside i Hjemmet nr. 29 1917

Heldigvis, fortsatte bladet, var det ikke lenger sannsynlig med noen tysk seier. Men derimot var sjansene store for at dyrtiden ville fortsette. Når millioner av menn vendte tilbake fra skyttergravene, risikerte man mer arbeidsledighet – men også flere arbeidskonflikter fordi pengeverdien – og dermed kjøpekraften – kunne forbli lav. Bladet så også for seg flere generelle konflikter for å presse frem mer politisk og sosial frihet. Det ville ikke være utenkelig om de millioner av menn som nå «med den yderste anspændelse» kjempet for keiser og land, også «var rede til at kjæmpe for folket mot fyrster og reaktionære regjeringer». Det kunne til og med skje, avsluttet *Hjemmet*, at «Europa, naar det forarmet og blødende, lutret av tunge sorger, endelig kommer ut av krigen, da vil den se en tid gry, som skal indlede brorskapets og retfærdighetens æra (...)».⁴⁹

Noe av det samme temaet ble tatt opp i samme blad et par måneder senere. Hovedoppslaget helt på tampen av august 1917 het ganske enkelt «Streiker», og startet med et langt sitat fra en ikke navngitt engelsk

arbeiderleder: Når «krigens larm er endt og det blodtappede, forpinte Europa begynner at plastre sine saar», ville selv ikke en god fred løse «det sociale spørsmål», mente arbeiderlederen. Når soldatene vendte tilbake til «de rykende, skorstensfylde fabrikkbyer», ville også millioner av arbeidere spørre:

*Hvorfor var det vi led og blødde, hvorfor var det, vi kjæmpet? Var det for at vinde dyrtid og paany fordømme os og vore barn til livet i fabrikerne? Og resultatet vil bli mægtige arbeideropstande, vældige streiker for brød og høiere løn.*⁵⁰

«(H)elt uret har han ikke,» kommenterte *Hjemmet*, som så – i tråd med det som ikke var en uvanlig sjanger, gikk over til en lengre beskrivelse av den voldsomme undertrykkelsen av engelske arbeidere på 1800-tallet. Men bladet konkluderte etter hvert: «Overhodet er jo de sociale spørsmål langt fra løst, og den nuværende store krig har i høi grad faat elendigheten blant de daarligst stillede til at vokse.» *Hjemmet* gjentok så

«Overhodet er jo de sociale spørsmål langt fra løst, og den nuværende store krig har i høi grad faat elendigheten blant de daarligst stillede til at vokse»

igjen poenget om at «arbeiderkampene, de revolutionære streiker, vil begynde, naar soldaterne forlater skyttergravene».⁵¹ Artikkelen slutter med følgende avsnitt:

*Dette er jo allerede nu ved at ske i Rusland. Den saa heldig gennemførte politiske revolution efterfølges av vældige sociale omveltninger, som ingen kan se enden paa. I Finland foregaar for øieblikket ogsaa noget lignende. Den finske uafhængighetsbevægelsen følges av en socialistisk reising. De finske arbeidere vokser i magt og søker at skape den nye statsordning efter proletariatets ønsker.*⁵²

Tidligere samme år, i mai, hadde *Hjemmet* også skrevet om at den russiske revolusjon kunne bre seg til Sverige. Dette var det stor frykt for i Sverige, hvor matmangel,

streiker og demonstrasjoner truet med å rive landet fra hverandre. Det viktige er at *Hjemmet* også her så ut til å ha forståelse for situasjonen. Matmangel og «menigmands forlangende om større politisk frihet» var temaer som

var nært forbundet med hverandre, og de svenske sosialdemokratenes daværende frontfigur Hjalmar Branting ble omtalt med det som må leses som forståelse og respekt:

*Den svenske socialishøvding Hjalmar Brantings paapeken av, at svenskerne nu kan vende blikket baade mot øst og vest og finde større frihet end i sit eget land, og hans varslede ord om, at hvad der er skedd i Rusland kan ogsaa – og det meget hurtig – ske i andre land, er et uttryk for den halvt revolutionære frihetstrang, som skjuler sig bak hungerdemonstrationerne.*⁵³

Riktignok tilhørte Branting (på dette tidspunktet redaktør av svenske *Socialdemokraten*, senere svensk statsminister og vinner av Nobels fredspris), den reformistiske fløyen, men det antyder i alle fall at ukebladene ikke hadde noen *a priori* skepsis mot arbeiderbevegelsen. Det viktigste ser ut til å være velferd, folkestyre og frihet. I den perioden som her er undersøkt, var Branting også aktiv i å forsøke å få

til en internasjonal sosialistisk fredskonferanse. De kan i seg selv ha vært grunn til sympati i de etter hvert temmelig krigstrette ukebladene, og også i andre sammenhenger omtales europeiske sosialdemokraters fredsinisiativ med sympati⁵⁴ – men det er også åpenbart at bladene legger vekt på de store sosiale forskjellene som den russiske revolusjonen for alvor hadde satt på den internasjonale dagsordenen.

Avsluttende bemerkninger

De store norske ukebladene *Allers* og *Hjemmet* var begeistret da februarrevolusjonen brøt ut, og begeistring holdt seg utover sommeren og høsten 1917 – selv om de nok ble litt mer usikre etter hvert som situasjonen i Russland ble mer uoversiktlig. Bladene var utvilsomt – i likhet med de fleste andre – en tanke naive når det gjaldt den russiske revolusjon. Hadde de ant hva det russiske folks store «frihetsrevolusjon» skulle ende i, ville de nok uttrykt seg annerledes. Begeistring for revolusjonen var dessuten sammensatt, av solidaritet med et folk som frem til 1917 hadde vært underlagt et forhistorisk autokrati, og en generell solidaritet med et folk som var hardere prøvet enn de fleste andre under verdenskrigen. Men samtidig er det ingen ting som tyder på at ikke bladene også så de store sosiale skjevhetene både i Europa og Russland, og anså kravene om mer både politisk og sosial frihet som legitime – selv om det nødvendigvis måtte bety betydelige samfunnsendringer. Dekningen i revolusjonsåret 1917 viser at også ukebladene på sin forsiktige måte sympatiserte med den allmenne folkeoppstanden som fant sted i årene rundt 1. verdenskrig. Denne oppstanden ga 70 år med kommunisme i Europa. Men den ga også de europeiske velferdsstatene, som en nødvendig manøver for å forsøke å temme både kommunismen og den mest uregulerte kapitalismen.

Noter:

- 1 Ottosen (red.) 2010: 305
- 2 Rørslett 1977: 19 ff.
- 3 Ibid.: 17
- 4 Fonn 2013
- 5 Ottosen (red.), 2010: 305–306, se også Werenskjöld 2016, der det går frem at utenriksstoff på film kunne bli prioritert over innenriks av de samme grunnene helt til i 1930-årene.
- 6 Fonn 2013, Gripsrud 1999
- 7 Dahl (red.) 1993: 196
- 8 *Hjemmet* nr. 43 1917
- 9 *Allers* nr. 27 1917
- 10 *Hjemmet* nr. 5 1917
- 11 *Allers* nr. 13 1917, *Hjemmet* nr. 15 1917
- 12 Fonn 2013: 46–48
- 13 *Hjemmet* nr. 23 1913
- 14 *Hjemmet* nr. 15 1917. Dumaen var et halvveis forsøk på en demokratisk institusjon som ble opprettet etter oppstanden i 1905, men den fikk aldri særlig mye makt.
- 15 *Hjemmet* nr. 15 1917
- 16 *Allers* nr. 13 1917
- 17 *Hjemmet* nr. 16 1917
- 18 *Allers* nr. 16 1917
- 19 *Hjemmet* nr. 16 1917
- 20 *Hjemmet* nr. 18 1917
- 21 *Allers* nr. 17 1917, *Hjemmet* nr. 19 1917
- 22 *Hjemmet* nr. 19 1917
- 23 *Hjemmet* nr. 24 1917
- 24 *Allers* nr. 14 1917
- 25 *Allers* nr. 36 1917
- 26 *Hjemmet* nr. 21 1917
- 27 *Hjemmet* nr. 23 1917
- 28 Riste 1965
- 29 *Hjemmet* nr. 24 1917, *Allers* nr. 38 1917, *Allers* nr. 28 1917
- 30 *Hjemmet* nr. 15 1917
- 31 *Hjemmet* nr. 31 1917
- 32 Ibid.
- 33 Ibid.
- 34 *Hjemmet* nr. 25 1917. Junker var ifølge snl.no et begrep som på 1800-tallet ble brukt om adelige godseiere i Preussen som var tilhengere av det høykonservative junkerpartiet.
- 35 *Hjemmet* nr. 25 1917
- 36 *Allers* nr. 30 1917
- 37 *Hjemmet* nr. 28 1917
- 38 *Hjemmet* nr. 22 1917
- 39 F. eks. *Hjemmet* nr. 15 1917
- 40 Beskrivelsen stammer fra en splittelse i Det russiske sosialdemokratiske arbeiderparti på begynnelsen av århundret. Bolsjevikene – med Lenin i spissen allerede da – ønsket et toppstyrt og mensjevikene et bredere parti. Bolsjevikene sto fast på at partiet skulle være revolusjonært, mens mange mensjevikere også gikk inn for at det skulle være et reformparti.
- 41 Aleksander Kerenskij var leder av den midlertidige regjeringen som ble etablert i Russland i juli 1917. Han tilhørte det demokratisk-sosialistiske partiet De sosialrevolusjonære, som særlig bygde sin makt på den store bondebefolkningen.
- 42 Begrepene maksimalist og bolsjevik ble brukt litt om hverandre, selv om det ikke var helt identiske begreper. Se nærmere forklaring i Krøvels artikkel i dette nummeret.
- 43 *Allers* nr. 47 1917
- 44 *Allers* nr. 48 1917
- 45 F.eks. *Hjemmet* nr. 25 1917, *Hjemmet* nr. 36 1917

- 46 *Allers* nr. 47 1917
 47 *Allers* nr. 50 1917
 48 *Hjemmet* nr. 24 1917
 49 *Ibid.*
 50 *Hjemmet* nr. 35 1917
 51 *Ibid.*
 52 *Ibid.*
 53 *Hjemmet* nr. 22 1917
 54 *Allers* nr. 36 1917

Litteratur:

- Dahl, H.F. (red.) (1993). *Utskjelt og utsolgt. Dagbladet gjennom 125 år*. Oslo: Aschehoug
- Gripsrud, J. (1999). *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning*. Oslo: Foreningen Norsk Ukepresse
- Ottosen, R. (red.) (2010). «Utlandet i norsk presse». *Presse, parti og publikum 1880–1945, Norsk presses historie 1660–2010*, bind 2. Oslo: Universitetsforlaget
- Rørslett, A. (1977) *UKEPRESSEN. Folkelesning i Norge*. Oslo: Ukepressens informasjonskontor
- Fonn, B. K. (2013). «Ukebladene i 1913. Underholdning, opplysning og kvinnebilder i endring.» *Pressehistorisk tidsskrift* nr. 20 s. 32–54.
- Riste, O. (1965). *The neutral ally. Norway's relations with belligerent powers in the first world war*. Oslo: Universitetsforlaget
- Werenskjold, R. (2016). «Begivenheter fra alle verdens kanter.» Norges første lydfilmavis, Verden Rundt. *Mediehistorisk tidsskrift* nr. 26 s. 13–56